

Андрій Сидоренко

ПОСТАТЬ М. ОМЕЛЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.

У статті розглянуто постать М. Омелянвича-Павленка в контексті Української революції 1917–1921 рр. Визначено його діяльність під час основних етапів її перебігу. З'ясовано ставлення М. Омелянвича-Павленка до національних державних утворень доби Української революції, їх лідерів.

Ключові слова: М. Омелянвич-Павленко, Українська революція 1917–1921 рр., Армія УНР, Українська галицька армія, Перший Зимовий похід.

Михайло Володимирович Омелянвич-Павленко — одна з ключових постатей збройних сил часів Української революції 1917–1921 рр. Він сприяв розбудові армії, брав участь в кампаніях УГА та Першому Зимовому поході Дієвої армії УНР. Саме М. Омелянвичу-Павленку варто завдячувати за вмілий вихід українського війська з так званого «трикутника смерті». Після поразки відбув у еміграцію, де не полишав українського руху й спроб відновити державність. Фігура М. Омелянвича-Павленка цікава ще й тим, що завдяки своєму службовому становищу він контактував з ключовими посталями Української революції, військовою верхівкою того часу і власні спостереження й враження залишив на сторінках «Спогадів командарма».

Таким чином, **мета статті** — розглянути постать М. Омелянвича-Павленка у контексті Української революції 1917–1921 рр. **Завдання** дослідження — дослідити його діяльність під час основних етапів її перебігу, з'ясувати ставлення М. Омелянвича-Павленка до національних державних утворень доби Української революції, до їхніх лідерів. **Актуальність** розвідки полягає в необхідності комплексного погляду на діяльність Омелянвича-Павленка в контексті революції, оскільки до цього його постать згадувалася більше як «другорядна», на тлі окремих революційних етапів. У розвідці ми спираємося на матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, спогади М. Омелянвича-Павленка, І. Мазепи, Л. Цегельського, праці О. Доценка, М. Ковальчука, В. Кривошеї, М. Литвина тощо.

Михайло Омелянвич-Павленко до 1917 року зробив досить вдалу військову кар'єру в армії Російської імперії. Під час Першої світової отримав звання полковника. Через тиф у серпні 1916 р. був переведений на тилову службу начальником 2-ї Одеської школи прапорщиків. Після початку революційних подій у лютому 1917 р. Омелянвич-Павленко проявляв зацікавлення

до українського руху, зокрема, у квітні 1917 р. він увійшов до складу Одеської військової ради, мав тісні стосунки з одеською українською громадою¹. Характерною була його участь у демонстрації, присвяченій утворенню Центральної Ради — полковник вів свою школу під українським синьо-жовтим прапором, а також від імені своєї школи привітав I Всеукраїнський військовий з'їзд².

Від червня 1917 р. М. Омелянвича-Павленка по чергово призначають на «проблемні місця», аби він своїм авторитетом запобігав процесам збільшовичення. Так, зокрема, певний час полковник командував Лейб-гвардії Гренадерським полком, котрий до цього мав погану дисципліну. З ініціативи Омелянвича-Павленка почалося переоформлення статутної документації, велика увага приділялась моральному стану бійців, культурно-масовій роботі³. У серпні М. Омелянвича-Павленка перевели на посаду начальника Катеринославського гарнізону. Катеринослав був промисловим містом, тому був привабливим для більшовицької агітації. Ситуацію покращувала наявність полку імені Пилипа Орлика, 134-го Феодосійського полку, добровольчих військових формувань⁴. Ці сили були додатково очищені від несприятливих елементів, брали участь в охороні міста. Починаючи з листопада 1917 р., виступи більшовиків активізувалися. М. Омелянвич-Павленко, володіючи інформацією про плани більшовиків захопити Катеринослав 7 листопада, зумів запобігти цьому, поставивши під контроль

¹ Тинченко Я.Ю. Українські збройні сили, березень 1917 р. — листопад 1918 р. (організація, чисельність, бойові дії). К., 2009. С. 115.

² Литвин М.Р. Науменко К.Є. Військова еліта Галичини. Л., 2004. С. 340.

³ Кривошея В.В. Нащадки козацько-старшинських родин на фронтах революції та громадянської війни 1917–1920 років // Гілея: науковий вісник. 2007. Вип. 9. С. 210.

⁴ Мазепа І.П. Україна в огні й бурі революції 1917–1921 рр. К., 2003. С. 47.

українських військових об'єднань всі стратегічні пункти міста⁵.

3 грудня 1917 р. М. Омелянович-Павленко перебував у Києві. Він ставив питання про організацію війська керівництву УНР, однак воно, попри пряму загрозу більшовицького втручання, було налаштоване на заміну армії «народною міліцією». У своїх спогадах М. Омелянович-Павленко неохоче відгукувався про тодішню політику ЦР: «В добу, що вимагала ясного рішення, визначення лінії поведінки, Рада «радилася» про доктрини, в своїх рішеннях спізнювалась й тим самим сама готовила собі заступників — у Харкові (більшевики) й на Полтавщині (гетьманці)»⁶. У січні 1918 р. М. Омеляновича-Павленка призначили військовим комісаром Одеського округу. В Одесі більшовики готували повстання. Дієвих збройних формувань для протидії не було, а великоросійське офіцєрство Одеського округу воювати на боці Центральної Ради не прагнуло. Українського, національно налаштованого офіцєрства було не досить⁷. Пропозиція ввести військовий стан у місті не була підтримана.

За цих умов з початком більшовицького повстання 27 січня М. Омелянович-Павленко був змушений переїхати до м. Ясси, до штабу Румунського фронту. Там він працював до відновлення влади УНР і вже на початку квітня 1918 р. повернувся до Києва. Через військове відомство отримав посаду помічника начальника комісії Головного штабу з проходження служби старшин. На цій посаді і пропрацював до встановлення гетьманської влади 29 квітня 1918 р.

М. Омелянович-Павленко виділяв як здобутки, так і недоліки гетьманської влади. До перших належала політика в галузі розбудови війська, науково-освітньої сфери, державотворення, зовнішніх відносин: «Казали, що в листопаді мав бути оповіщений перший затяг рекрутів, щось колу 80 тисяч (до 60 тисяч уже малося), а в березні 1919 р. другий — в 140 тисяч... Були і інші новини. Так, на початок жовтня заповіджено відкриття українського університету, а в листопаді — української академії наук... Такі потішаючі інформації могли лише зміцнити в мені свідомість необхідності співпрацювати скріпляти позицію українців-гетьманців, особливо в їх змаганнях налагодити стосунки з нашим опозиційним табором, до якого симпатії мої були незмінні»⁸.

Щодо недоліків, то полковник непокоївся наявністю в гетьманському оточенні контроверсійних постатей (головним чином із «Протофісу»), котрі

своєю присутністю викликали постійні підозри щодо проросійського вектора влади. 8 червня 1918 р. М. Омеляновича-Павленка було призначено командиром 11-ї дивізії 6-го Полтавського корпусу⁹. До її обов'язків входили охоронні функції, контроль за збереженням порядку. Зокрема, під командуванням М. Омеляновича-Павленка було проведено кілька операцій, що дозволило розсіяти більшовицькі загони і їх ліквідувати. Вже 10 жовтня 1918 р. Гетьман П. Скоропадський, відзначаючи заслуги М. Омеляновича-Павленка, підвищив його у ранзі до генерального хорунжого зі старшинством з 15 червня 1918 р.¹⁰.

20 листопада 1918 р. М. Омеляновича-Павленка було переведено з посади начальника 11-ї дивізії у розпорядження Генеральної Козачої Ради. Ще раніше його було призначено кошовим отаманом Запорізького Кошу¹¹. За безпосереднього сприяння М. Омеляновича-Павленка до лав козацтва увійшло понад 2000 селян з Катеринославщини, завдяки чому з'явилася можливість укріпити в даному регіоні козацькі формування на сталій основі¹².

Звістка про початок антигетьманського повстання зустріла полковника в дорозі, коли він їхав до Києва за наказом гетьмана. По приїзді він провів аудієнцію з П. Скоропадським, яку згадував так: «Наприкінці гетьман поцікавився моєю думкою щодо того, як розвиватимуться події. Я не вважав можливим заховувати свої побоювання. Карта бита. Немає сумніву, що більшовики й «малороси» скористають з цієї нової завірюхи, а у нас елементу зреволюціонованого й здеморалізованого — хоч греблю гати... Хазяї-хлібороби — пасивна маса. Їй бракує динамічності. Козацтво в гру не увійде, бо не зможе. Власники й «Протофіс» — ахіллесова п'ята гетьманського діла — прекрасна тема для демагогії. Закінчив я свій аналіз думкою, що змагання уряду приведуть лише до зайвого пролиття крові, та проханням відпустити кошових до дальшої служби, хоч у повстанчому, але українському війську, мотивуючи це тим, що нас, старших людей-воjakів, які безкомпромісово вірні українській ідеї, зовсім обмаль»¹³. Далі М. Омелянович-Павленко зустрівся з делегацією із ЗУНР, котра прибула для встановлення стосунків із Українською Державою і отримання військової допомоги. В ці дні його

⁹ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 1077. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 2а.

¹⁰ Там само. Ф. 1077. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 128.

¹¹ Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З., Думін О., Шрамченко С. Історія українського війська. Л., 1992. С. 430.

¹² Мазепа І.П. Україна в огні й бурі революції... С. 62–63.

¹³ Омелянович-Павленко М.В. Спогади командарма... С. 105.

⁵ Омелянович-Павленко М.В. Спогади командарма (1917–1920 рр.). К., 2007. С. 72.

⁶ Там само. С. 75.

⁷ Тинченко Я.Ю. Українські збройні сили... С. 121.

⁸ Омелянович-Павленко М.В. Спогади командарма... С. 96.

самого було заарештовано як гетьманського генерала. Керівник місії ЗУНР Л. Цегельський у своїх мемуарах згадував, що їхня делегація перед самим від'їздом із Києва стала свідком того, як якихось двох старшин вели під варту. З'ясувалося, що це були генерал-хорунжий М. Омелянович-Павленко і полковник Є. Мишковський, котрі нібито їхали за наказом П. Скоропадського до Румунії і дорогою були перехоплені. Зважаючи на те, що ім'я першого було добре відоме, а місія ЗУНР потребувала досвідчених офіцерів, Л. Цегельський особисто провів переговори з С. Петлюрою, в результаті яких бранців відпустили на військову службу до Західної України¹⁴.

Вже 7 грудня 1918 р. М. Омелянович-Павленко разом з галицькою делегацією і групою офіцерів, серед яких був його брат І. Омелянович-Павленко, вирушив до Тернополя. Через 2 дні вони були на місці й одразу ж розгорнули організаційну діяльність. М. Омелянович-Павленко був призначений Начальним вождем Галицької армії, а Є. Мишковський — начальником штабу¹⁵. Почалося перегрупування армії, котра не мала чіткої структури, організації забезпечення тощо. Починаючи з 26 грудня 1918 р. й до 15 січня 1919 р. сили УГА на чолі з М. Омеляновичем-Павленком намагалися взяти Львів, проте безрезультатно. 16 лютого УГА розпочала Вовчухівську операцію, але протидія польського війська була особливо сильною. Уже через кілька днів у конфлікт втрутилася Антанта й ініціювала переговори в Ходорові¹⁶. Симпатизуючи Польщі, вона вимагала відведення УГА за лінію на схід від р. Буг. Українська сторона не погоджувалася, переговори продовжили і перенесли до Львова. За час їх проведення польські війська поступово стягувалися на схід. До Західної України приїхав і С. Петлюра, котрий мав на меті просити про поповнення галицькими силами Армії УНР, однак М. Омелянович-Павленко відмовив у цій пропозиції, оскільки резерви були вкрай важливі¹⁷.

28 лютого представники Антанти оголосили про остаточне вирішення конфлікту, яке вони вбачали у створенні демаркаційної лінії («лінія Бартелемі») і залишенні на польському боці Львова й Дрогобицько-Бориславського нафтового басейну. С. Петлюра підтримав це рішення, М. Омелянович-Павленко і керівництво ЗУНР були проти. Генерал у своїх спогадах подає витяг із листа Петлюри та коментує його наступним

¹⁴ Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні, зв'язані з Першим Листопадом 1918 р. Філадельфія, Нью-Йорк. 1960. С. 151–153.

¹⁵ ЦДАВО України. Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 31–32.

¹⁶ Мазепа І.П. Україна в огні й бурі революції... С. 142.

¹⁷ Омелянович-Павленко М.В. Спогади командарма... С. 160.

чином: «Комісія пропонувала певну роз'їмчу лінію. Хоч вона не відповідала в цілому інтересам галичан, але я настоював на прийнятті її, бо цим досягли би ми: а) фактичного визнання України з боку Антанти, б) отримали б можливість створити базу для підвоза амуніції з Європи і в) оперлися б фактично на Європу в нашій тодішній боротьбі з більшовиками — себто з Москвою. Галичане, за допомогою Омеляновича-Павленка, який ніколи не орієнтувався в державних справах, відкинули ці умовини, хоч я їх і попереджував про корпус Галлера, що формувався в Франції». Кожен бачить, що моє становище в жодній мірі не відповідає змістові випишу. Навряд чи справедливим є й речення: «який ніколи не орієнтувався в державних справах»/ Сам Головний отаман пізніше поручив мені головування в делегації, що мала вести переговори з командою Добровольчої армії, далі головне командування під час Зимового походу та ін.. Отже, він доручав мені справи, де стратегія сильно лучиться з політикою. Лихо було в тому, що С. Петлюра приходив до певних рішень із великим запізненням (див. доклад ген. Капустяньського). Коли ж він і приймав яке рішення, то не міг знайти засобів для переведення його в життя»¹⁸.

3 травня 1919 р. польські війська, підкріплені армією Галлера, почали загальний наступ по всьому фронту, відтісняючи галичан. Керівництво ЗУНР провело кадрові перестановки в УГА: Начальним вождем став генерал О. Греков, а М. Омелянович-Павленко лишився на посаді командарма¹⁹. Саме за ініціативи останнього був розроблений план контрнаступу, що згодом вилився у Чортківську офензиву. Завдяки їй вдалося відтіснити польські війська, але до кінця червня рух УГА був пригальмований, оскільки спостерігалася гостра нестача боєприпасів. Польська ж армія, навпаки, була доповнена свіжими силами.

На початку липня у Заліщиках відбулася нарада військового й політичного керівництва ЗУНР. Присутній на ній М. Омелянович-Павленко висунув пропозицію виходу за Збруч для допомоги Директорії в боротьбі з більшовиками. Ця ідея була схвалена більшістю, і 16–17 липня відбувся перехід частин УГА через Збруч на територію УНР²⁰.

Повернувшись до УНР, М. Омелянович-Павленко відновив активну діяльність в органах військового будівництва. Зокрема, 6 вересня 1919 р. його було призначено головою комісії, що мала розглядати законопроект про

¹⁸ Там само. С. 160–161.

¹⁹ Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З., Думін О., Шрамченко С. Історія українського війська... С. 509.

²⁰ Образцов С.В. Військова та громадсько-політична діяльність М. Омеляновича-Павленка (1878–1952 рр.) [Текст] : дис. ... канд. іст. наук. К., 2010. С. 99.

встановлення рангів в Армії УНР та проходження служби²¹. Також він очолив делегацію для переговорів з білогвардійцями, однак вони завершилися безрезультатно, бо денікінці не збиралися відступати від гасел про відновлення «єдиної Росії». 24 вересня вони почали наступ, котрий фактично розв'язав війну УНР з Добровольчою армією²². М. Омелянович-Павленка призначили командиром Запорізької групи. Це формування брало участь в боях під Вапняркою й Томашполем. 4 листопада в Жмеринці пройшла нарада щодо припинення боротьби й початку переговорів з білогвардійцями. М. Омелянович-Павленко особисто не був присутній, однак в письмовому вигляді передав, що Запорізька частина продовжить боротьбу. Тим не менш, 11 листопада його формування було розбите біля Могилів-Подільського. 13 листопада бої припинилися²³.

4 грудня 1919 р. в Чорторії відбулася нарада за участю уряду і військового керівництва. Після обговорення всіх можливих варіантів майбутнього протистояння зійшлися на партизанській боротьбі. М. Омелянович-Павленка, як найбільш досвідченого військового, С. Петлюра вже на другий день призначив командармом. Тоді ж сам генерал під Мирополем провів збори командуючих дивізіями, на яких оголосив про перехід армії до партизанських методів боротьби²⁴. 6 грудня С. Петлюра виїхав до Польщі, і фактично вся військова влада зосередилася в руках Омелянович-Павленка. За грудень Дієва армія УНР провела кілька успішних боїв, зокрема на лінії залізниці Вінниця – Козятин (12 грудня), та розосередилася на території Київщини й Уманщини. До 31 грудня Армія перемістилася в Умань і там здійснила реорганізацію. Власне в Умані сили УНР перебували до 11 січня 1920 р після чого були вибиті загоном отамана Волоха²⁵.

За січень-лютий 1920 р. Армія УНР перебувала в постійному русі в районах Київщини, Черкащини, Уманщини, оминаючи великих сутичок та підкріплюючи сили. Вже 25–26 березня почалися перші бої, 4 квітня війська зайняли район Бобринець–Новоукраїнка–Рівне, 14 квітня — Вознесенськ²⁶. 28 квітня 1920 р. в Ольгополі

пройшла нарада за участю військового керівництва Дієвої армії та прем'єр-міністра УНР І. Мазепи. На ній, зокрема, стало відомо про підписання польсько-українського договору²⁷. 3–4 травня Дієва армія провела останній прорив більшовицького фронту в районі Тульчин-Ямпіль, котрий завершився дуже успішно. Після цього вона певний час перебувала на спочинку від бойових дій.

Власне повернення М. Омелянович-Павленка на фронт відбулося 2 червня. Саме на червень припав прорив І-ї Кінної армії Будионного, внаслідок чого українському війську довелося відступати аж за Дністер²⁸. Далі червоноармійці, узявши 19 серпня лінію Миколаїв–Ходорів, порвали всі зв'язки українського війська зі штабом фронту, а згодом відрізали його від польської армії. До кінця серпня М. Омелянович-Павленко робив спроби контрнаступу, однак безрезультатно. 10 вересня почалася спільна польсько-українська операція на південному фронті. 16 вересня намітився відступ більшовиків по всьому фронту. Того ж дня Дієвій армії вдалося взяти Язловець і Бучач, згодом перейти Збруч і до 20 вересня зайняти фронт по р. Смотрич²⁹. До початку жовтня фронт проходив від Дністра до р. Устриця. 5 жовтня в Дієвій армії почалася мобілізація, і тому певний час солдати займали укріплені позиції, періодично роблячи рейди в запілля. З 13 жовтня почався наступ, оскільки І-а польська кінна бригада розпочала рейд із району Староконстантинова на південь³⁰.

З 18 жовтня бойові дії було припинено, оскільки було підписане польсько-радянське перемир'я. Тепер українське військо мало розраховувати виключно на власні сили. Планувалося розпочати наступ по всьому фронту 11 листопада, однак 10 листопада червоноармійці завдали випереджаючого удару та прорвали фронт³¹. До 14 листопада тривали зустрічні бої, однак потім М. Омелянович-Павленко дав наказ планомірного відступу за Збруч. 19 листопада на польсько-українській нараді було вирішено, що Дієва армія зможе переправитися через Збруч на територію Польщі. 21 листопада ця переправа відбулася. Дієва армія офіційно перебувала в інтернованому стані. М. Омелянович-Павленко залишився в еміграції.

²¹ ЦДАВО України. Ф. 1075. Оп. 2. Спр. 4. Арк. 235.

²² Удовиченко О.І. Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921. Вінніпег, 1954. С. 115.

²³ Його ж. Третя Залізна Дивізія. Матеріали до історії Війська Укр. Нар. Республіки. Рік 1919. Нью-Йорк. 1971. С. 209.

²⁴ Доценко О. Зимовий похід (6.XII.1919 — 6.V.1920). К., 2001. С. 12.

²⁵ Ковальчук М.А. Невідома війна 1919 року. Українсько-білогвардійське збройне протистояння. К., 2006. С. 280.

²⁶ Образцов С.В. Військова та громадсько-політична діяльність М. Омелянович-Павленка... С. 116.

²⁷ Мазепа І.П. Україна в огні й бурі революції... С. 369–371.

²⁸ Какурин Н.Е. Гражданская война. 1918–1921. СПб., 2002. С. 420.

²⁹ Омелянович-Павленко М.В. Спогади командарма... С. 435.

³⁰ Образцов С.В. Військова та громадсько-політична діяльність М. Омелянович-Павленка... С. 124.

³¹ Омелянович-Павленко М.В. Спогади командарма... С. 453.

Таким чином, М. Омелянович-Павленко відіграв помітну роль у розбудові національних збройних сил в контексті Української революції 1917–1921 рр. Він від початку долучився до українського руху в армії, співпрацював як з керівництвом УНР, так і з гетьманом П. Скоропадським, ставлячи на перший план державницькі інтереси. Звернемо увагу на епізод визволення генерала представниками делегації ЗУНР — невідомо, як склалася б його доля, якби не випадкова зустріч із західноукраїнськими дипломатами, оскільки в умовах т.зв. «революційного часу» його могли б навіть розстріляти за співпрацю з попереднім гетьманським режимом. Це, безумовно, черговий раз свідчить про тогочасну політику Директорії, котра класові, соціальні інтереси ставила вище за інтереси державницької консолідації. Також вагому роль відіграв М. Омелянович-Павленко в командуванні

Українською галицькою армією, проведенні першого Зимового походу, коли багато в чому завдяки стратегічному мисленню генерала Дієву армію УНР вдалося врятувати з «трикутника смерті». Ставлення М. Омеляновича-Павленка до державних утворень доби Української революції та їх керівників було досить різним. Він засуджував політику діячів Центральної Ради в грудні 1917 року, схвально ставився до гетьманських нововведень, переймаючись окремими недоліками, мав значні розходження із С. Петлюрою. Тим не менш, діяльність Михайла Омеляновича-Павленка в контексті Української революції 1917–1921 рр. була результативною. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у висвітленні діяльності генерала в структурах козацтва часів Гетьманату, а також поглиблене дослідження його взаємостосунків з С. Петлюрою та П. Скоропадським.

ДЖЕРЕЛА

1. Доценко О. Зимовий похід (6.XII.1919 — 6.V.1920) / О. Доценко. — К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2001. — 376 с.
2. Какурин Н.Е. Гражданская война. 1918–1921 / Н.Е. Какурин, И.И. Вацетис; под ред. А.С. Бубнова и др. — СПб. : ООО «Издательство “Полигон”», 2002. — 672 с.
3. Ковальчук М.А. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння / М.А. Ковальчук. — К. : Темпора, 2006. — 576 с.
4. Кривошея В.В. Нащадки козацько-старшинських родин на фронтах революції та громадянської війни 1917–1920 років / В.В. Кривошея // Гілея. — 2007. — Вип. 9. — С. 208–217.
5. Крип'якевич І. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів, О. Думін, С. Шрамченко. — Л. : Світ, 1992. — 713 с.
6. Литвин М.Р. Військова еліта Галичини : моногр. / М.Р. Литвин, К.Є. Науменко. — Л. : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2004. — 376 с.
7. Мазепа І.П. Україна в огні й бурі революції 1917–1921 рр. / І.П. Мазепа. — К. : Темпора, 2003. — 608 с.
8. Образцов С.В. Військова та громадсько-політична діяльність М. Омеляновича-Павленка (1878–1952 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / С.В. Образцов ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2010. — 221 с.
9. Омелянович-Павленко М.В. Спогади командарма (1917–1920 рр.) / М.В. Омелянович-Павленко. — К. : Темпора, 2007. — 608 с.
10. Тинченко Я.Ю. Українські збройні сили, березень 1917 р. — листопад 1918 р. (організація, чисельність, бойові дії) / Я.Ю. Тинченко. — К. : Темпора, 2009. — 480 с.
11. Удовиченко О.І. Третя Залізна Дивізія. Матеріали до історії Війська Укр. Нар. Республіки. Рік 1919 / О.І. Удовиченко. — Нью-Йорк, 1971. — 264 с.
12. Удовиченко О.І. Україна у війні за державність: історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил, 1917–1921 / О.І. Удовиченко. — Вінніпег, 1954. — 179 с.
13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). — Ф. 1075. — Оп. 2. — Спр. 4. — Арк. 235.
14. ЦДАВО України. — Ф. 1077. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 128.
15. ЦДАВО України. — Ф. 1077. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 2а.
16. ЦДАВО України. — Ф. 2188. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 31–32.
17. Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні, зв'язані з Першим Листопадом 1918 р. / Л. Цегельський. — Філадельфія; Нью-Йорк : Булава, 1960. — 317 с.

REFERENCES

1. Dotsenko, O. (2001). *Zymovy pokhid (6.XII.1919–6.V.1920)*. Kyiv: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy, 376 p. [in Ukrainian].
2. Kakurin, N. E., & Vatsetis, I. I. (2002). *Grazhdanskaia voina. 1918–1921*. SPb.: «Poligon», 672 p. [in Russian].
3. Kovalchuk, M. A. (2006). *Nevidoma viina 1919 roku. Ukrainsko-bilohvardiiske zbroine protystoiannia*. Kyiv: Tempora, 576 p. [in Ukrainian].
4. Kryvosheia, V. V. (2007). *Nashchadky kozatsko-starshynskykh rodyn na frontakh revoliutsii ta hromadianskoi viiny 1917–1920 rokiv. Hileia, naukovi visnyk*, 9, 208–217 [in Ukrainian].
5. Krypiakivych, L., Hnatevych, B., Stefaniv, Z., Dumin, O., Shramchenko, S. (1992). *Istoriia ukrainskoho viiska (vid kniazhykh chasiv do 20-kh rokiv XX st.)*. Lviv: Svit, 713 p. [in Ukrainian].
6. Lytvyn, M. R. & Naumenko, K. Ye. (2004). *Viiskova elita Halychyny: monohrafiia*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakivycha NAN Ukrainy, 376 p. [in Ukrainian].
7. Mazepa, I. P. (2003). *Ukraina v ohni y buri revoliutsii 1917–1921 rr.* Kyiv: Tempora, 608 p. [in Ukrainian].
8. Obraztsov, S. V. (2010). *Viiskova ta hromadsko-politychna diialnist M. Omelianovycha-Pavlenka (1878–1952 rr.)*. Candidate's thesis, Kyiv, 228 p. [in Ukrainian].
9. Omelianovych-Pavlenko, M. V. *Spohady komandarma (1917–1920 rr.)*. Kyiv: Tempora, 608 p. [in Ukrainian].
10. Tynchenko, Ya. Yu. (2009). *Ukrainski zbroini syly, berezen 1917 r. — lystopad 1918 r. (orhanizatsiia, chyselnist, boiovi dii)*. Kyiv: Tempora, 480 p. [in Ukrainian].
11. Udovychenko, O. I. (1971). *Tretia Zalizna Dyviziia. Materialy do istorii Viiska Ukr. Nar. Respubliky. Rik 1919*. New York, 264 p. [in Ukrainian].
12. Udovychenko, O. I. (1954). *Ukraina u viini za derzhavnist. Istoriia orhanizatsii i boiovykh dii Ukrainskykh Zbroinykh Syl 1917–1921*. Winnipeg, 179 p. [in Ukrainian].
13. TsDAVO Ukrainy. F. 1075, Op. 2, Spr. 4, Ark. 235.
14. TsDAVO Ukrainy. F. 1077, Op. 1, Spr. 1, Ark. 128.
15. TsDAVO Ukrainy. F. 1077, Op. 2, Spr. 1, Ark. 2a.
16. TsDAVO Ukrainy. F. 2188, Op. 1, Spr. 1, Ark. 31–32.
17. Tsehelskyi, L. (1960). *Vid lehend do pravdy. Spomyny pro podii v Ukraini, zviazani z Pershym Lystopadom 1918 r.* Filadelfiia; Niu-York: Bulava, 317 p. [in Ukrainian].

Andrii Sydorenko

M. OMRLIANOVYCH-PAVLENKO'S FIGURE IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN REVOLUTION OF 1917–1921s

Celebrating the 100th anniversary of the Ukrainian Revolution of 1917–192s gives us an opportunity to discover unknown pages of history and figures of that time. General Mykhaylo Omelianovych-Pavlenko was a talented military officer of the Russian imperial army, and with the beginning of the revolution actively took part in the Ukrainian national state formatuion. He was one of the founders of the Ukrainian Armed Forces. Omelianovych-Pavlenko's role in the processes of formation of the Ukrainian Cossacks was quite fruitful. His leadership of the UGA during the Polish-Ukrainian confrontation and the commander of the UNR Acting Army during the Winter Campaign could be reckoned as one of his greatest achievements. Thus, Mykhailo Omelianovych-Pavlenko played a significant role in examining the events of the Ukrainian Revolution of 1917–1921s. The importance of this topic is connected to the historiography issues about general showed as individual person and didn't correspond to the events of Ukrainian Revolution.

The subject of this research is the military and social activities of Omelianovych-Pavlenko in 1917–1921s. Methods of research are empirical (the general observation of Omelianovych-Pavlenko's activity, the comparison in various state structures of the revolution) and theoretical (the analysis of general's activity at different stages of the revolution and the synthesis of the received results in a single logical series). The results of the study make it possible to trace the general activities of the events of the revolution, determine his role in military formations, and clarify his attitude towards contemporary political figures and state entities.

Key words: *M. Omelianovych-Pavlenko, Ukrainian Revolution of 1917–1921s, Army of UNR, Ukrainian Galician Army, First Winter Campaign.*

Дата надходження статті до редакції: 19.03.2018.